

Akční model: Hodnocení vládního Programu podpory terénních sociálních pracovníků v sociálně vyloučených romských komunitách

V následujícím textu vycházím z akčního modelu a modelu změny podle Chena, které popisují vztahy mezi jejich jednotlivými prvky. Identifikaci těchto prvků v Hodnocení vládního programu podpory TSP se věnuji dále. Mezi jednotlivé prvky řadí Chen:

Akční model:

- A. Implementátoři
- B. Implementující organizace-jde o způsob dosahování cílů a zajištění organizace jako sebe sama, tzn. zda má kapacitu řešit problém
- C. Spolupracující subjekty, organizace
- D. Kontext prostředí v němž program existuje
- E. Intervenční protokol – návody, jak postupovat při intervenci; obsahuje následující kategorie:
 - a) procedury působící na klienty
 - b) dělba práce mezi pracovníky
 - c) obsah intervencí (jaké nástroje byly použity)
 - d) použité dokumenty
- F. Cílová populace

Model změny:

Intervence

Determinanty

Výstupy

Nyní se budu věnovat jednotlivým bodům zvlášť:

A. Za implementátory programu považuji vládu, která daný program konstruuje a uvádí do praxe.

B. Mezi implementující organizace pak patří ti, u nichž se zkoumají efekty daného programu, tj. vládní agentury a obecní úřady (MÚ Olomouc, Brno, Hradec Králové a Ostrava). Tyto organizace identifikují následující modelové cíle:

1. Vládní agentury: Podpora rozšíření a stability programu terénní sociální práce, podpora naplnění NAPSZ, zejména podpora priorit vládní politiky inkluze (zaměstnanosti a integrace na trh práce)

2. Obecní úřady: Rozšíření působení TSP, kteří pomáhají klientům v kontaktu s místním společenstvím – školou, pracovníky sociálních odborů, orgány státní správy, neziskovým sektorem. Zejména zprostředkování vztahu k obcím samosprávám.

Předpokládá se přitom, že oba subjekty již daný program realizovaly a výsledky evaluační studie proto použijí ke zvýšení jeho efektivity.

C. Na implementaci se dále podílely cílové skupiny za účelem zvýšit sociální mobilitu klienta a jeho schopnosti řídit si svůj život samostatně; aktivizovat společenství, přivést do lokality další aktivisty.

D. Kontext aplikace programu:

Cílem evaluace programu je zjistit naplňování jeho cílů z hledisek různých aktérů:

Hledisko vládní politiky (vládních agentur), které financují podporu TSP

Hledisko obecních samospráv (*městských úřadů*), které organizují a řídí terénní práci v obvodu své působnosti

Hledisko *klientů a cílových skupin*, které přijímají odborné intervence terénních sociálních pracovníků

Naplnění cílů se zkoumá podle těchto měřítek: rozšiřování počtu zřízených míst TSP, stabilizace již zřízených míst TSP a dle adekvátnosti řešení problémů v sociálně vyloučených lokalitách z hlediska vládní strategie.

Další údaje, které uvozují kontext výzkumu, jsou

- vývoj počtu obcí a TSP zapojených do programu v letech 200-2004 - za celou dobu trvání programu do něj vstoupilo 81 obcí, v roce 2004 jich na programu participovalo 43, tj. **58%**.

Z hlediska stability zapojení obcí do programu bylo do programu kontinuálně v posledních třech letech (2002 – 2003) zapojeno 20 obcí, tj. **25%**.

- roční nárůst počtu obcí a TSP zapojených do programu v letech 2001-2004 podle roku 2000

- mezi nejzávažnější problémy byla zařazena nezaměstnanost (33,3), špatné bydlení (22) a špatná hygiena (12,9)

- mezi službami snažícími se tyto problémy řešit bylo nejvíce řešeno špatné bydlení (36,5), špatná hygiena (16,8) a kriminalita (14,9)

F. Cílovou skupinou zde rozumíme terénní sociální pracovníky v sociálně vyloučených romských komunitách v daných městech (Olomouc, Brno, Hradec Králové a Ostrava) a jejich nadřízené.

E. Dosáhnout žádoucích cílů při intervenci lze tak, že budeme dbát následujících hodnotících kritérií:

- rozšiřování počtu zřízených míst TSP

- stabilizace již zřízených míst TSP

- adekvátnost řešení problémů v sociálně vyloučených lokalitách z hlediska vládní strategie

Tato kritéria pak budeme sledovat prostřednictvím těchto ukazatelů (determinanty výzkumu):

- Počet obecních samospráv zařazených do programu
- Počet míst TSP zřízených při samosprávách
- Počty obcí do programu nově vstupujících při kontrole zachování již vzniklých míst
- Míra stability pracovních míst zřízených na obecních a městských úřadech
- Index meziročních změn v objemu výdajů na podporu zřízení míst TSP k roku 2000
- Intenzita poskytování služeb podle jednotlivých typů podle evidence TSP
- Intenzita výskytu problémů podle hodnocení TSP
- Hodnocení změn situace klientů po ročním působení terénních sociálních pracovníků
- Přístup ke klientovi
- Politická kapacita
- Práva a autority aktérů programu
- Zdroje programu
- Kompetence a poznatky
- Organizační a koordinační možnosti

Pro výzkum bude třeba užít tyto výzkumné metody:

- Statistická analýza agregovaných dat - vyhodnocení kontrolních formulářů programu z let 2003 a 2004

- Případové studie - analýza dokumentů, rozhovory s experty, 20 polostrukturovaných rozhovorů (s terénními sociálními pracovníky zaměstnanými na městských úřadech (16 rozhovorů) a jejich nadřízenými (4 rozhovory) – Brno, Hradec Králové, Olomouc, Ostrava.

Závěry (výstupy) výzkumu lze nahlížet ze tří hledisek:

1. Podpora rozšíření a stability programu terénní sociální práce - hodnocení z vládní perspektivy

- Neuspokojení poptávky obecních samospráv po programu
- Nízký stupeň stability terénní sociální práce při obecních samosprávách
- Selhání ve stimulaci obecních samospráv k tvorbě vlastní agendy TSP
- Neadekvátnost poskytování některých služeb vzhledem k povaze problémů
- Chybí kontrola kapacity obecních samospráv realizovat lokální program TSP

2. Hlavní závěry výzkumu z perspektivy lokální politiky

- a) Naplňování modelových cílů programu více méně selhává
 - Různé podoby selhávání lokálního programu
 - TSP se vyhýbají zprostředkovací funkci
 - Zaměřují se na jednodušší typy problémů (poradenství při vyplňování žádostí)
 - Redukují cílovou skupinu (děti, mládež)
 - Nejúspěšnější Ostrava (3 TSP zprostředkovávají, jsou užitečné i pro sociální pracovníky MU)
 - Příčiny problému
 - Instrumentální cíle MU
 - Malé personální kompetence TSP
 - Malý organizační vliv vedoucích TSP
- b) Program plní pro představitele obecních samospráv (MU) zástupné cíle
 - Doklady:
 - Kampaňovitost zájmu podle celkové makropolitické situace
 - Program je brán jako „alibi“ proti sociálním kritikům v lokalitě
 - Představitelé samosprávy nejsou jednotní ve svých postojích a cílech programu
- c) Ojedinelý rozvoj lokálního partnerství pro sociálně vyloučené společenství
 - Vazba na rozsah a hloubku problému sociálně vyloučených
 - Nejvýraznější spolupráce v Ostravě, podobně Ústí nad Labem, role NNO
- d) Nízká organizační autorita vedoucích TSP
 - Důležitý faktor úspěšnosti programu při MU, prvky pozice: formální funkce, neformální role a postavení (délka výsluhy let, jiné funkce a informace, opora sociálních sítí)
 - Graf
- e) O naplnění zprostředkujících cílů TSP rozhoduje také rozsah a hloubka problému
 - To je:
 - Stav sociální exkluze obyvatel v lokalitách obce
 - Míra řešení problému, rozsah poskytovaných služeb v lokalitě
 - Ostrava neúspěšnější při naplnění cílů a současně největší problémy
 - hypotéza
 - doporučení: Kapacitu TSP dosahovat modelových cílů lokální politiky lze zvýšit personálními vlastnostmi TSP:
 - Pracovní motivace spojená s dlouhodobou veřejnou činností
 - Dlouhodobé působení na formálním trhu práce – lépe přijímá pracovní povinnosti
 - Obsah a úroveň vzdělání – nejúspěšnější terénní pracovnice studuje obor veřejná správa na soukromé střední škole

3. Hlavní závěry výzkumu z hlediska sociálně vyloučeného společenství

- a) Z hlediska profesně orientovaných modelových cílů program ve většině případů selhává
 - Málokdo provádí posilování aktivního přístupu klienta k řešení svých problémů, nedostatek dlouhodobé práce s klientem
- Příčiny:
 - Malá kapacita řešit problémy ve všech souvislostech
 - Malá kompetence adekvátně definovat a posuzovat problémy klientů (většina se soustředí na požadavky klientů, kteří definují problém za TSP)
- b) Zájem o dílčí stabilizaci terénní sociální práce v lokalitě a „bludný kruh odmítání“ (tyto procedurální cíle vytlačují cíle podstatné profesní intervenci a pomoci)
- c) Rozpor mezi profesními cíli TSP a širšími politicko-programovými cíli (národními, lokálními)